

У кримінологічній характеристиці статевих злочинів щодо неповнолітніх відмічено їх високий рівень латентності, на що звертається увага багатьма дослідниками. Тому зареєстровані злочини даної категорії і засуджені особи не відображають дійсної картини розповсюдженості таких злочинів, фактично їх набагато більше.

Також хотілося б додати, що сексуальні зловживання щодо дітей набули величезних масштабів і в інших державах. Це проблема не лише України, а всієї міжнародної спільноти. Але в Україні, враховуючи економічну нестабільність, падіння моралі, загострення протиріч у різних сферах соціального життя дане питання набуває особливої гостроти і потребує застосування термінових заходів щодо протидії цим злочинам і особливо для їх попередження. Тому наукова розробка цих питань виключно важлива.

Як висновок хотілося б сказати про необхідність більш ґрунтовної протидії цим злочинам, вдосконаленні діючого в Україні законодавства, спрямованого на охорону статевої недоторканості неповнолітніх, а також попередженні цих злочинів і зокрема віктимної поведінки неповнолітніх. Необхідно систематично проводити заходи щодо захисту неповнолітніх від злочинних посягань, створення правових основ для здійснення віктимологічної профілактики. В навчальних закладах необхідно проводити агітаційно-роз'яснювальну роботу, а також проводити профілактичні бесіди з неповнолітніми.

ПОНЯТТЯ, ОЗНАКИ ЖЕРТВИ ЗЛОЧИНУ, СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ЖЕРТВИ ЗЛОЧИНУ

Миролюк В.В., слухач магістра тури ННІФПКМ НАВС

Жертва злочину (потерпілий) є істотним елементом у процесі виникнення злочину і контролю за злочинністю. Ще в 1941 р. Ганс фон Гентіг говорив про зв'язок між злочинцем і жертвою, наприклад, про взаємодію між шахраєм і обманутим. Він виокремив певну частину злочинності як “процес, в якому антигромадські елементи пожирають один одного”.

Якщо кримінологія займається пошуком криміногенних факторів, що сприяють розвитку злочинності, та їхнього місця у структурі особи злочинця, то віктимологія має робити те саме відносно віктимогенних чинників, які викликають злочинні наміри в особі потерпілого. Таким чином, злочинець і жертва стають немовби самостійними і не пов'язаними один з одним. Однак, на думку Гентіга, це не так, оскільки жертва формує, виховує злочинця і завершує його становлення. Вона мовчазно погоджується стати жертвою, кооперується зі злочинцем, провокує його. Зрозуміло, жодних домовленостей при цьому не укладається — це символічна взаємодія.

Потерпілий від злочину (ст. 49 КПК України) - особа, котрій злочином безпосередньо заподіяно моральну, фізичну чи майнову шкоду. Про визнання громадянина потерпілим, особа, що проводить дізнання, слідчий і суддя виносять постанову, а суд - ухвалу.

Беручи до уваги наведене визначення, віктимологічна характеристика потерпілого охоплює більш широке коло ознак.

Жертва у віктимології - це особа або певна спільнота людей, котрій прямо чи опосередковано завдано будь-якої шкоди від злочинного посягання. Таке широке трактування особи потерпілого дає можливість комплексно дослідити всі її ознаки.

Латентна жертва - це особа, що реально постраждала від злочину, але з якихось причин цей факт залишився невідомим для офіційного обліку. Тож латентними жертвами є і ті потерпілі, котрим закон надав право вибору - повідомляти чи не повідомляти про злочин, який стався (справи приватного обвинувачення).

Важливо також розрізняти випадки, коли статус потерпілого особа приписує собі без достатніх на те підстав і, навпаки, коли він їй нав'язується. Роль жертви може бути реальною та уявною (мається на увазі її самооцінка). Принципове значення має і виділення персоніфікованих та колективних ролей. Хоча віктимологія, переважно, вивчає конкретні жертви, але не варто забувати, що нерідко саме від групової поведінки залежить процес перетворення на жертву як групи осіб, так і окремих її членів.

Типи жертв злочинів:

Випадкова жертва — особа стає такою внаслідок збігу обставин. Взаємовідносини, що виникли між жертвою та злочинцем, не залежать від їхніх волі та бажання.

Жертва з незначним ступенем ризику — особа, що живе при нормальних для всіх людей факторах ризику, але віктимність якої зростає непередбачено під впливом конкретної несприятливої ситуації.

Жертва з підвищеним ступенем ризику — особа, котра має низку віктимних ознак. До цієї категорії належать два основних види жертв: жертви необережних злочинів, коли характер роботи, яку вони виконують, або їхня поведінка в громадських місцях мають більш високу, ніж звичайно, віктимність; жертви умисних злочинів, соціальний статус яких або роль, яку вони виконують, пов'язані з підвищеним ризиком (працівники правоохоронних органів і воєнізованої охорони тощо). Жертвами цього типу можуть бути й особи, віктимність яких зростає внаслідок конкретних взаємин між жертвою та злочинцем, а також діями третіх осіб, котрі породили конфліктну ситуацію. Віктимність може проявитися також у манерах поведінки майбутньої жертви, в її зовнішності.

Жертва з дуже високим ступенем ризику-особа, морально-соціально деформована якої не відрізняється від правопорушників. Вона характеризується стійкою анти суспільною спрямованістю, схильністю

до алкоголю, наркотиків, статевою розбещеністю тощо. Висока віктимність — це стан, який тривалий час не зникає і після того, як особа змінила свою поведінку.

Отже, класифікація жертв необхідна не тільки для їх вивчення, а й, більшою мірою, для організації спеціального напрямку запобіжної роботи — віктимологічної профілактики.

Дослідження особи злочинця має надзвичайно важливе значення, особливо для профілактики злочинів. Втім, поняття особи злочинця досить умовне і формальне, оскільки віднесення певних дій до числа злочинних залежить від законодавця. Він, як відомо, може скасувати кримінальну відповідальність за дії, що раніше розглядалися як злочинні.

У цілому особу злочинця можна визначити як певну модель, соціальну та психологічну, якій притаманні специфічні риси, це: антисуспільні погляди, негативне ставлення до моральних цінностей, схильність до вибору суспільно небезпечного шляху для задоволення власних потреб або прояву необхідної активності при недопущенні негативного результату. Це визначення охоплює і тих, хто вчинив злочин умисно, і тих, хто винен у злочинній необережності.

Метою дослідження особи злочинця насамперед є недопущення такої поведінки у майбутньому. У цьому передбачається вивчення трьох складових - особи злочинця, причин та механізму злочинної поведінки, запобігання злочинам. Втім, це аж ніяк не обмежує дослідження впливу соціальних факторів. Криміногенні якості особи формуються та реалізуються під впливом зовнішніх обставин або їх можуть спровокувати ситуаційні обставини. Відомо: одна й та ж ситуація сприймається та оцінюється різними людьми по-різному. У механізмі індивідуальної злочинної поведінки особа злочинця відіграє керівну роль щодо зовнішніх факторів. Тому вчинення злочину необхідно розглядати не тільки як результат простої взаємодії особи з конкретною життєвою ситуацією, а як наслідок, реалізацію криміногенних особливостей особи, яка взаємодіє з ситуативними факторами. Чи неминучою є злочинна поведінка? Її може і не бути, це залежить як від самої особи, так і від зовнішніх обставин, що здатні зашкодити такій поведінці, навіть виключити її.

Вивчення особи злочинця має будуватися на правовій основі - повинна вивчатися особа, яка визнається суб'єктом злочину. Тому категорія має часові межі - з моменту вчинення злочину і до відбуття покарання. Після відбуття покарання особа вже - не злочинець, а тому не може досліджуватися як особа злочинця. Людина звільняється від покарання не тому, що виправилася, а тому, що сплинув визначений законом строк покарання. Але потрібно вивчати не тільки тих, хто вчинив злочин, а й тих, чий спосіб життя, спілкування, погляди та орієнтації свідчать про таку можливість, яка реальністю може і не стати. У сфері досліджуваних інтересів: алкоголізм, наркоманія,

протитуція та інші антисуспільні явища і, відповідно, ті, хто вчиняє такі дії. Це повинно слугувати базою для науково обґрунтованої системи профілактики злочинів, у тому числі і ранньої.

СТАВЛЕННЯ ЗЛОЧИНЦІВ ДО ЖЕРТВ В СУЧАСНІЙ КРИМІНАЛЬНІЙ СУБКУЛЬТУРІ

Ісаков П.М., кандидат історичних наук, старший викладач кафедри кримінально-виконавчого права ІКВС НАВС

Ставлення злочинців до своїх жертв є однією з центральних проблем у віктимології. І не випадково. Розуміючи це питання, можна вибудувати успішну модель як боротьби із злочинністю, так і виправлення та ресоціалізації засуджених, реабілітації потерпілих від злочинів. Вище сформульована проблема є багатопланою і тісно інтегрована, як і сама кримінальна субкультура, в суспільні відносини, які, з одного боку, формують і визначають засадничі положення кримінальної субкультури, з іншого боку, відчувають на собі зі сторони останньої певний вплив (на пострадянському просторі – досить значний, а в сучасній Україні, де за різними оцінками дослідників від 50% до 70% економіки знаходиться в «тіні», а переважна частина політичного істеблішменту в силу різних причин має тісні зв'язки з криміналітетом, - занадто значний). Тезисно окреслимо деякі основні положення піднятої проблематики.

По-перше, сучасна кримінальна субкультура, як і суспільство, дуже сильно підпали під вплив грошей в найгіршому значенні цих слів (період «дикого накопичення капіталу» в Україні не закінчився, а з огляду на український менталітет, сучасний фінансовий стан країни, політичну ситуацію, слабкість державних інститутів влади і громадянського суспільства, суспільний розбрат – триватиме в найближчій перспективі і далі). Як наслідок – панування прямої матеріальної вигоди у ставленні злочинців до своїх жертв. Станом на 01.10.2013 р. за різноманітні корисливі злочини відбували покарання у виді позбавлення волі 53479 осіб (61%).

По-друге, цинічне та зневажливе в своїй основній масі ставлення злочинців до потерпілих. Сучасне суспільство в своїй основній масі є, за великим рахунком, бездуховним в глибинному сенсі цього значення. Історичний порівняльний аналіз та архівні документи засвідчують лише про поглиблення цієї прірви. На користь вищенаведеного твердження свідчить поширення фактів вимагання та шахрайства як серед самих засуджених, так і таких дій відносно осіб, які знаходяться на волі, вчинених засудженими за допомогою засобів мобільного зв'язку.

По-третє, в залежності від приналежності до класифікаційних груп засуджених (їх виділяють 6) ставлення злочинців до своїх жертв є